

АНОТАЦІЯ

Мочернюк О.І. Ідеологічні патерни в українській хоровій творчості міжвоєнного періоду: концептні вияви естетики суспільної культури. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України, Івано-Франківськ, 2023.

Виконана дисертація присвячена вивченню патернів, що діяли в українській культурі (зокрема – музичній) 1920-1930-х років і виконували важливі соціо- та культурно-регулятивну ролі. Фактично неприсутня в українській гуманітаристиці, в тому числі – музикознавчій культурології, у такому аспекті проблема патернів досліджувалася на значному колі відібраних матеріалів. Та саме такий ракурс є важливим не тільки для осмислення потреб минулого, а й вивчення стратегічних тенденцій розвитку різних сфер і суспільної культури етносу в цілому: в процесі міфотворення «глобальної» сучасності посилюється або нівелюється значення тих чи інших взірців чи моделей минулого. Вивчення патернів суспільно-культурного рівня на матеріалі хорової творчості, що в обох українських ареалах міжвоєнного періоду відіграла істотну роль у впливі на індивідуальну свідомість і слугувала виявам національної свідомості й світовідчуття, дозволило співвіднести різні пласти суспільно-культурного буття і деталізувати уяву про тогочасні процеси – консолідуючі й конфронтуючі, локальні й загальнонаціональні. Актуальність дослідження посилено й тим фактором, що притаманні міжвоєнному періоду ХХ століття патерни продовжують функціонувати у модифікованих формах у сучасному контексті. А тому осмислення причин введення ідеологічних патернів в українську хорову творчість міжвоєнного періоду з огляду на закономірності культурно-суспільних процесів того часу отримує істотний культурний резонанс в сьогоденному світі. Необхідність виявлення спільних рис у різних державних

і культурно-суспільних ареалах, як можливих імпульсів до національної консолідації, є важливою частиною осмислення історичних процесів та їх наслідків саме в Україні. Це важливо з огляду на те, що **актуальність** теми дослідження визначається тим, що сучасний інформаційно-культурний простір з усіма його суперечностями (зокрема – агресивним нав'язуванням ментальних, ідеологічних, масових чи особистісних цінностей) є наслідком і навіть породженням попередніх етапів, а тому притаманні тому часу патерни продовжують функціонувати у дещо модифікованих формах і у зміненому контексті, дозволяючи розуміти принципи об'єднання суспільно-культурних концептів у естетично дистанційованих між собою проявах. Оскільки застосування ключового терміну «патерн» у розумінні поняття, що, упорядковує систему взаємовідношення між її компонентами, на сьогодні є нетиповим для музикознавчого напрямку культурології, але активно апробується у інших дотичних сферах і дозволяє відкривати нові продуктивні шляхи для вивчення їх предметів, це також підносить рівень актуальності пропонованого дослідження.

Об'єктом дослідження є українська хорова творчість 1920-1930-х років,

Предмет дослідження – ідеологічні патерни в українській хоровій творчості міжвоєнного періоду.

Мета дослідження – осмислити причини введення ідеологічних патернів в українську хорову творчість міжвоєнного періоду з огляду на закономірності культурно-суспільних процесів того часу.

Матеріалом дослідження є хори різних жанрів, написані для масового виконання і академічних хорових колективів. Авторами обраних для аналізу музичних опусів є представники східного і західного ареалів країни – В. Барвінський, В. Борисов, Г. Верьовка, В. Верховинець, М. Гайворонський, П. Козицький, М. Колесса, З. Лисько та ін.

Теоретичною базою дослідження були праці з таких питань, як аналіз дії патернів у царині різних культур, їх впливу на властивості індивідуального

і групового сприйняття інформації та патернів як суспільно-регулюючих механізмів. У полі уваги були дослідження ментальних і культурних архетипів як опорних елементів суспільної свідомості, функціонування патернів у зв'язку зі стереотипами масової свідомості і виявами міфологічних чинників у суспільному житті: міфологем і міфотворчості певних історичних періодів, концептів, ідеологем й ідіом у різних семантичних контекстах. Різноманітність аспектів, які постають при культурологічному підході до обраного предмету, зумовили необхідність поглибленого осмислення шляхів і напрямів дослідження. Вивчалися інтерпретації понять і методологічних принципів культурологічного аналізу і компаративістики, аспекти соціальних аспектів побутування мистецтва, культурного простору тощо. Значну нішу зайняли праці з історії та теорії масової культури та репрезентуючих її жанрів, передусім – масової хорової пісенності, а також теорії жанрів і досліджень жанрів та окремих творів у зв'язку з соціокультурним і політичним контекстом, питаннями музичного смислотворення, семантики і семіотики. Ще один напрям теоретичної основи утворили роботи з питань філософсько-естетичного та мистецтвознавчого осмислення явищ і тенденцій міжвоєнного періоду в обох ареалах. У руслі розвитку теорії інтонації обґрунтовано увагу до поетико- і музично-семіотичних проблем з культурологічного ракурсу, зокрема – усвідомлення споріднення інтонаційних модулів різних рівнів з патернами як своєрідними «інтонаційно-творчими генераторами». Необхідним було звернення до праць з історії української музики та фольклористики.

Методологія дослідження зумовила використання фундаментальних принципів теорії пізнання (історизм, неупередженість, цілісність, розуміння взаємозалежності процесів тощо) з опертям на міждисциплінарний і некласичний ціннісний підходи. Методами є історико-стильовий, системний, жанрово-стильовий, семантичний, хорознавчий, порівняльний, виконавський методи, а також прагматичного і структурного аналізу фольклорного твору. У галузі історіографічного методу цінним виявився синхроністичний аналіз, що

дозволив порівнювати безпосередньо не пов'язані опуси та концепти різних ареалів як складові наддержавної культурно-історичної цілісності.

Наукова новизна отриманих результатів.

Було виявлено масштабність перетворень у типовій до того часу жанрово-стильовій системі. Злиття поширених патернів з ідеологією відбувалося як внаслідок задоволення запитів широких верств «будівників нового життя», так і справжньої творчої підтримки окремими композиторами реорганізації суспільства, що сприймалась як розрив зі «старим світом» і подолання руїни громадянських протистоянь. Соціокультурна специфіка хорів для масового виконання значною мірою була зумовлена їх пісенними і романсовими джерелами. При цьому, і спрямована для масового співу, і для академічного хорового виконання творчість містила агітаційні чинники, що підпорядковували жанрові ресурси і стилістику. Тяжіння до плакатності, очевидності гасел, недвозначності смислів було пануючою рисою, що іноді, як було виявлено, ставало характерною прикметою навіть хорів на основі текстів українських класиків поетів-класиків. Найважливішими були патерни *державності* й *національного*, задля яких напрацьовувалися нові міфологеми і оновлювався тезаурус інтонаційного змісту. У цьому сенсі ідеї і концепції обраних творів глибоко симптоматичні для визначення ієрархії та взаємодії ідеологічних концептів у житті суспільства. Водночас були простежені такі якості патерну, як організуючої сили культурного процесу, як прояви взаємозв'язку множинності елементів, стереотипність (шаблонність), концептуальність тощо. Виявлені спільні образно-тематичні кліше, концепти і навіть гасла спростовують усталений в українській музичній культурології погляд на українську музичну творчість міжвоєнного періоду як цілковито дистанційовані між собою культурно-мистецькі системи.

У дисертації вперше:

- встановлено класифікацію наукових підходів до проблеми патернів у гуманітарній сфері та систематизовано його культурологічні

інтерпретації відповідно до кола проблематики;

- виокремлено образно-тематичні кліше і жанрові моделі у хорovій творчості композиторів УСРР-УРСР для масового виконання;
- вивчено прояви злиття патернів з ідеологією у академічній творчості різних тематичних сфер цього ареалу;
- розглянуто патерни хорovої музики у творчості українських композиторів західних теренів у зв'язку з актуальними для цього періоду міфологемами;
- підсумовано концептуальні вияви естетики суспільної культури у патернах українській хорovій творчості міжвоєнного періоду;
- на семіотичному рівні музичного мистецтва простежено концептуальні вияви ідеологічної та культурно-естетичної організації суспільств різних державних типів;
- аналіз творчості здійснено з огляду не тільки на ідеологічні компоненти, а й їх організуючі структури – патерни;
- в українському музичному мистецтві виявлено культуротворчу систему патернів;
- проаналізовано репрезентативні для тогочасних тенденцій у хорovій творчості твори як типологічно яскраві зразки суспільної культури;
- створено вагому теоретичну базу для подальшого різностороннього вивчення предмету.

Подальшого розвитку набуло знання про українську хорovu творчість 1920–1930-х років (зокрема – такі дистанційовані між собою у той час її площини, як масовий аматорський спів і академічне виконавство), а також диференціацію ідеологічних патернів та форми і різновиди їх втілення у музичній творчості. У свою чергу це сприяло розвитку концептуальних узгоджень з питань музичного смислотворення, семантики і семіотики у руслі розвитку теорії інтонації.

Уточнено:

- підходи до вивчення ментальних і культурних архетипів як опорних елементів суспільної свідомості;
- розуміння функціонування патернів у зв'язку зі стереотипами масової свідомості і виявами міфологічних чинників у суспільному житті;
- інтерпретації понять і методологічних принципів культурологічного аналізу і компаративістики відповідно до предмету дисертації;
- обґрунтування наукової актуальності поетико- і музично-семіотичних проблем з культурологічного ракурсу, зокрема – споріднення інтонаційних модулів різних рівнів із патернами.

Загальне теоретичне значення роботи зумовлено можливістю перспективного їх використання у культурологічних та історіографічних працях задля розширення можливостей уточнення і перегляду багатьох, на сьогодні вже сумнівних, положень. Загалом же введення аналітичних даних і підсумкових матеріалів у науковий обіг сприятиме поглибленому розвитку теорії патернів у культурології загалом та її мистецтвознавчому напрямі зокрема.

Практичне значення отриманих результатів полягає у доцільності їх використання у лекційних та навчальних курсах «Історія української музики», «Хорознавство», «Аналіз музичних творів», «Історія і теорія культури».

Структура роботи – тричастинна. Коло проблематики першого розділу «Патерн: інтерпретація терміну і застосування поняття в науковій літературі гуманітарної сфери»: висвітлено відповідні особливості досліджуваної сфери та окреслено підходи до диференціювання патернів та інших явищ, що раніше сприймалися як синонімічні за понятійним сенсом («модель», «макет», «шаблон», «зразок», «еталон»). Вказано на глибинні основи таких відмінностей, зокрема – розуміння патерну як «конфігурації культури» (американська антропологічна школа); позначення принципу організації будь-яких явищ (Г. Бейтсон); принцип організації, що забезпечує виникнення стійкої конфігурації будь-якої системи внаслідок упорядкування

взаємовідношень між її компонентами (Ф. Капра). На сьогодні у науковій практиці поширеними є тлумачення терміну як «характеристики стійких параметрів», «взаємопов'язана множина елементів», «стереотип» тощо. У різних контекстах виявляються аксіологічні, регулятивні, пізнавальні і естетичні функції патернів.

Характерним явищем є спорідненість поняття з іншими в залежності від ситуативних інтерпретацій. Наприклад, «патерн культури» є вживаним аналогом «концепту», особливо якщо це – інформативно насичений художній концепт. А його співвідносність із термінами «архетип» і «міфологема», що виникає внаслідок зумовленості «сукупності контекстів уживання і залежить від світоглядних домінант митця чи письменника» (І. Костюк), тільки увиразнює понятійне дистанціювання. Ці висновки посилено детальним порівнянням із міфологемами, якими у процесі відбору, актуалізації чи усунення текстів з культурної пам'яті оперують патерни. Тому міфологеми є ключем до розуміння, а специфіка їх базових функцій сприяють їх введенню в поле дії патернів. Ототожнення патернів із кодами (Е. де Боно) посилює їх значення у процесі аналізу інформації. Запуск патернів завдяки кодам посилює їх здатність домінувати над іншими, поглинати їх або об'єднуватись з ними.

Серед патернів культурологи розрізняють генеральний (Р. Бенедикт), універсальний (А. Крьобер), сполучний метапатерн («патерн патернів») (Г. Бейтсон), парадигмальні патерни культурно-історичного процесу (стабільності, «історично перехідний»), соціальний (Д. Фірсов) та ін. М. Еліаде надав патернам значення класифікаційних моделей і трактував їх як варіанти першопочаткових архетипів. На цій основі у музичному мистецтві, враховуючи різноманітно виявлену повторюваність, певні жанри цілком чітко спрямовані до наслідувань і варіантних образно-тематичних втілень основних історичних патернів. Це доводить, що поняття «культурний патерн» охоплює оціночну інформацію, тоді як роль патернів у певному середовищі і ситуації є функціональною.

У мистецтвознавчій культурології поняття «патерн» на сучасному етапі

виявляє не менш активну роль. Патернами, що засновані на ідеологічних константах тих чи інших культур і скеровані до їх актуалізації у суспільному житті, постійно послуговуються у композиторській творчості.

Тому ні ідеологічні патерни, ні будь-які інші не можуть бути зведені до жанрів, або ж співвідноситися за масштабом з факторами, які впливають на розвиток певної тенденції, в тому числі – жанрово-стильової. Натомість виявлення патернів у цій царині ґрунтується на зіставленні варіантів їх втілення в певних образах у різних жанрах і стилях. Більше того, насичення жанрово-стильового фонду епох як складової суспільної свідомості відбувається на індивідуальній основі і сукупного переростання особистих звернень до культурної пам'яті. Внаслідок такої актуалізації тематичних патернів у суспільно-соціальних та етнічних контекстах відбувається оновлення значень музичних архетипів. Закономірно, що варіанти такої ситуації притаманні й українській музичній культурі.

Розділ 2 – «Патерни української хорової музики міжвоєнного періоду. Творчість композиторів УСРР-УРСР: злиття патернів з ідеологією» – присвячено висвітленню цього явища на матеріалі хорів для масового (2.1.) та академічного (2.2.) виконання.

Традиція масового виконання наділений ідеологічним сенсом творів склалася задовго до появи жанру т. зв. «масової пісні». Та нова естетична концепція була оприлюднена ще 1918 року, а поняття «масовий спів» усталилося у 1922-му році. Тому термін «масова пісня» пов'язується передусім з ідеологією суспільства «будівників соціалізму». Домінуюча у жанрі простота зумовлювала стрімке поширення і утримання у суспільній свідомості необхідних гасел. З цього приводу показовою є ідеологічна оцінка – «визнання “революційної музики” як особливого жанру» і її основне завдання – «створення революційної музики без слів, агітаційної за самою своєю сутністю». До того ж, у специфічних історичних умовах західного і у східного ареалів патерн *національного* перетворювався у патерн *державності*. А тексти підрадянського ареалу, позірно зберігаючи роль

концепту «український», спрямовували його в породжену радянською епохою ідеологему нової нації та її одиниці – «радянської людини». Втім, українська радянська масова хорова пісенність була щільно пов'язана з принципами фольклоризації або пластом пісень літературного походження. Її зразки поставали на основі системи національних архетипів і поетики фольклору.

Були зроблені висновки, що типовими ознаками масової пісенності та хорів є «прямолінійність (часом вуглуватість) висвітлення теми» (В. Кузик). Та хоча промислово-колективістські, оборонно-військові й славильні образи мали домінуюче положення, це не знищило вияву особистих переживань. Посилення лірики у хорovій творчості також було поставлено на «адміністративні рейки». Тому дедалі активніше у масовій радянській пісенності простежуються ознаки епічних, ліричних та лірико-епічних жанрів, хоча наполегливо долались сентиментальні відгалуження.

Підрозділ «Патерни в творчості академічного рівня» (2.2.) спрямований на висвітлення в ній суспільної тематики. Максималізм суспільно-політичних лозунгів інтенсивно підпорядковував не тільки вербальний компонент цієї сфери, а й стилістику, що уподібнювалася до мови масової пісенності. Специфіка декларативності з центральним значенням у ній наближеної до лозунгів манери вислову, по суті, перетворювала кожен твір на специфічний «бойовий клич». Ці тексти насичувались ідеологемами, доповненими недостовірними сюжетами і тим самим міфологізували їх та ланцюги пов'язаних з ними супутніх концептів. Інтенсивність процесу помітно посилюється при вивченні хорових творів різних етапів міжвоєнного двадцятиліття. Політизація мистецтва внаслідок інтенсивності неминучого впровадження бажаних для тогочасного строю ідеологічних моделей, тим не менше, вимушено спирається на усталені концепти і оціночні судження української культури.

Вивчення патернів хорової музики міжвоєнного періоду, створеної композиторами Радянської України, виявило масштабність перетворень у типовій до того системі. Злиття поширених патернів з ідеологією відбувалося

як внаслідок задоволення запитів широких верств «будівників нового життя», так і справжньої творчої підтримки окремими митцями реорганізації суспільства.

У Розділі 3 – «Хорова творчість українських композиторів західних земель» – висвітлено інтерпретації в ній міфологеми «Рідна земля» (3.1.), втілення міфологеми героя (3.2.) і концептів ліричної сфери (3.3.). Доведено, що обстоювання національної ідеї було її основним завданням. *Національне* як культурний і водночас культуротворчий патерн піднесло належні до цієї сфери явища на рівень домінуючих цінностей. Функціональна сутність *національного* сприяла диференціації образно-тематичних рівнів у хоровому співі: фактор рідної мови і походження ідеологізував його статус навіть поза тематичними групами. Репертуар використовувався як агітаційний інструментарій; оскільки хорове мистецтво ставало дедалі масовішим і водночас організованішим, цей патерн не просто впливав на музичну мову, а й визначав стилістичні прийоми.

Концепти ліричної сфери так чи інакше відтворювали домінантні ментальні і соціокультурні патерни свого часу. Не тільки звернення до особистісних переживань, а й картин чи голосів природи було засобом втілення авторського ставлення до певних подій і контекстів. Тому особливе місце у цій царині займали композиції на тексти Т. Шевченка, І. Франка і Лесі Українки, що надихали до продовження фольклорних традицій, або ж – до експериментів.

У ВИСНОВКАХ підсумовано основні результати дослідження відповідно до поставлених завдань. Вказано, що за притаманними йому процесами криється жорстка логіка глибинного культуротворчого буття. Складні й динамічні обставини відбивалися у творчості, а рух до стабільності відбувався зі значними труднощами. Суперечності між хоровою творчістю двох ареалів значною мірою зумовлювались ідеологічними реаліями, а не ґрунтом українського хорового мистецтва.

Ключові слова: архетип, концепт, масовий спів, міфологема,

міфотворення, музичне смислотворення, музичне мислення, патерн, семантика, семіотика, стилістика, традиції, українська культура, хорова творчість.

SUMMARY

Mocherniuk O.I. Ideologies patterns in Ukrainian choral creativity of the interwar period: conceptual manifestations of the aesthetics of public culture. Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty “034 – Culture studies” of The Prykarpathian National University named after Vasyl Stefanyk of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2023. The completed dissertation is devoted to the study of patterns that operated in Ukrainian culture (especially music) of the 1920 s and 1930 s and performed important social and cultural-regulatory roles. Virtually absent in Ukrainian humanities, including musicological cultural studies, the problem of patterns in this aspect was studied on a significant range of selected materials. But this perspective is important not only for understanding the needs of the past, but also for the study of strategic trends in the development of various spheres and the social culture of the ethnic group as a whole: in the process of myth-making of “global” modernity, the importance of certain examples or models of the past is strengthened or reduced. The study of patterns of the social and cultural level based on the material of choral work, which in both Ukrainian areas of the interwar period played a significant role in influencing individual consciousness and served as expressions of national consciousness and worldview, made it possible to correlate different layers of social and cultural existence and to detail the imagination of the consolidating and confrontational, local and national. The relevance of the research is strengthened by the fact that the patterns characteristic of the interwar period of the 20th century continue to function in modified forms in the modern context. And therefore, the understanding of the reasons for the introduction of ideological patterns into the

Ukrainian choral work of the interwar period, taking into account the patterns of cultural and social processes of that time, has a significant cultural resonance in today's world. The need to identify common features in various state and cultural and social areas, as possible impulses to national consolidation, is an important part of understanding historical processes and their consequences in Ukraine. This is important given the fact that the relevance of the research topic is determined by the fact that the modern informational and cultural space with all its contradictions (in particular, the aggressive imposition of mental, ideological, mass or personal values) is a consequence and even a product of previous stages, and therefore inherent therefore, patterns continue to function in slightly modified forms and in a changed context, allowing us to understand the principles of unification of social and cultural concepts in aesthetically distanced manifestations. Since the use of the key term "pattern" in the understanding of the concept that organizes the system of interrelationships between its components is currently atypical for the Musicological direction of cultural studies but is actively tested in other related areas and allows opening new productive ways to study their subjects, it also raises the level of relevance of the proposed research. The object of the study is the Ukrainian choral work of the 1920s and 1930s.

The subject of research is ideological patterns in the Ukrainian choral work of the interwar period. The purpose of the study is to understand the reasons for the introduction of ideological patterns into the Ukrainian choral work of the interwar period, taking into account the regularities cultural and social processes of that time. The material of the research is choirs of various genres, written for mass performance and academic choral groups. The authors of the musical opuses selected for analysis are representatives of the eastern and western areas of the country: V. Barvinsky, V. Borisov, G. Veriovka, V. Verhovinets, M. Gaivoronskii, P. Kozytski, M. Kolessa, Z. Lysko and others.

The theoretical basis of the research was the works on such issues as the analysis of patterns in the realm of different cultures, their influence on the properties

of individual and group perception of information and patterns as social regulatory mechanisms. In the field of attention were studies of mental and cultural archetypes as supporting elements of social consciousness, functioning of patterns in connection with stereotypes of mass consciousness and manifestations of mythological factors in social life: mythologizing and myth-making of certain historical periods, concepts, ideologues and idioms in different semantic contexts. A variety of aspects that appear in the cultural approach to the chosen subject, necessitated an in-depth understanding of research directions, interpretations of concepts of methodological principles of cultural analysis and comparative studies, aspects of social daily life, art, cultural space, etc. A significant niche was occupied by works on the history and theory of mass culture and representative genres, primarily mass choral songwriting, as well as the theory of genres and studies of genres and individual works in connection with the socio-cultural and political context, issues of musical meaning-making, semantics and semiotics. Another direction of the theoretical basis was formed by the works on the philosophical-aesthetic and art-historical understanding of the phenomena and trends of the interwar period in both areas. In the course of the development of the theory of intonation, attention to poetic and musical-semiotic problems from a cultural perspective is justified, in particular, awareness of the relationship of intonation modules of different levels with patterns as a kind of “intonation-creative generators”. It was necessary reference to works on the history of Ukrainian music and folkloristics.

The research methodology determined the use of fundamental principles of the theory of knowledge (historicism, impartiality, integrity, understanding of the interdependence of processes, etc.) based on interdisciplinary and non-classical value approaches. The methods are historical-stylistic, systematic, genre-stylistic, semantic, chronology, comparative, performing methods, as well as pragmatic and structural analysis of folklore works. In the field of the historiographical method, synchronistic analysis proved valuable, which made it possible to compare directly unrelated opus and concepts of different areas as components of a supranational cultural-historical integrity. Scientific novelty of the obtained results

The scale of the transformations in the genre-style system typical at that time was revealed. The fusion of widespread patterns with ideology occurred both as a result of satisfying the requests of the broad classes of “builders of a new life”, as well as the real creative support of individual composers for the reorganization of society, which was perceived as a break with the “old world” and overcoming the ruins of civil confrontations. The socio-cultural specificity of choirs for mass performance was largely determined by their song and romantic sources. At the same time, both intended for mass singing and for academic choral performance, the work contained agitational factors, subordinated genre resources and stylistics. The tendency towards posterity, the obviousness of slogans, the unambiguity of meanings was a dominant feature, which sometimes, as it was discovered, became a characteristic feature even of choirs based on the texts of Ukrainian classics by classic poets. The most important were the patterns of statehood and nationalism, for which new mythologemes were developed and the thesaurus of intonation content was updated. In this sense, the ideas and concepts of the selected works are deeply symptomatic for determining the hierarchy and interaction of ideological concepts in the life of society. At the same time, such qualities of the pattern as the organizing force of the cultural process, such as manifestations of the interrelationship of a plurality of elements, stereotypes (patterning), conceptuality, etc., were traced. The identified common pictorial and thematic clichés, concepts and even slogans disprove the established view of Ukrainian musical creativity of the interwar period as cultural and artistic systems that are completely distanced from each other. In the dissertation for the first time:

- the classification of scientific approaches to the problem of patterns in the humanitarian sphere has been established and its cultural interpretations have been systematized according to the scope of the problem;
- figurative and thematic clichés and genre models in the chorus are singled out works of composers of the USSR and USSR for mass performance;
- the manifestations of the fusion of patterns with ideology in the academic creativity of various thematic areas of this area were studied;

- the patterns of choral music in the work of Ukrainian composers are considered western terrains in connection with mythologemes relevant for this period;
- the conceptual manifestations of the aesthetics of social culture in the patterns of Ukrainian choral work of the interwar period are summarized;
- at the semiotic level of musical art, conceptual manifestations of the ideological and cultural-aesthetic organization of societies of various state types;
- the analysis of creativity is carried out with a view not only to ideological components, but and their organizing structures of a patterns;
- a culture creating system of patterns has been revealed in Ukrainian musical art;
- works representative of contemporary trends in choral creativity were analyzed as typologically vivid examples of social culture;
- a strong theoretical base has been created for further multifaceted studying the subject;
- works representative of contemporary trends in choral creativity were analyzed as typologically vivid examples of social culture;
- a strong theoretical base has been created for further multifaceted studying the subject.

Knowledge of the Ukrainian choral work of the 1920s and 1930s (in particular, such distanced levels as mass amateur singing and academic performance) gained further as well as the differentiation of ideological patterns and the forms and varieties of their embodiment in musical creativity. In turn, this contributed to the development of conceptual agreements on the issues of musical meaning-making, semantics and semiotics in the directions of the development of the theory of intonation.

Clarified:

- approaches to the study of mental and cultural archetypes as supporting elements of social consciousness;

- understanding of the functioning of patterns in connection with stereotypes of mass consciousness and manifestations of mythological factors in social life;
- interpretation of concepts and methodological principles of cultural analysis and comparative studies in accordance with the subject of the dissertation;
- substantiation of the scientific relevance of poetic and musical-semiotic problems from a cultural perspective, in particular – kinship of intonation modules of different levels with patterns.

General theoretical value work is stipulated possibility perspective of their use in cultural historiographic works in order to expand the possibilities of clarifying and revising many provisions that are already questionable today. In general, the introduction of analytical data and summary materials into scientific circulation will contribute to the in-depth development of the theory of patterns in cultural studies in general and its art history direction in particular. The practical significance of the obtained results lies in the expediency of their use in lecture and training courses “History of Ukrainian Music”, “Horology”, “Analysis of musical works”, “History and Theory of culture” and others subjects of music universities of various accreditation levels.

The structure of the work is three-part. Circle of problems of the first chapter “Pattern: interpretation of the term and application of the concept in the scientific literature of the humanitarian sphere”: relevant features of the researched sphere are highlighted and approaches to differentiating patterns and other phenomena that were previously perceived as synonymous in the conceptual sense (“model”, “layout”, “are outlined”, “template”, “sample”, “standard”). The deep foundations of such differences are pointed out, in particular, the understanding of the pattern as a “configuration of culture” (American anthropological school); designation of the principle of organization of any phenomena (H. Bateson); the principle of organization, which ensures the emergence of a stable configuration of any system as a result of ordering relationships between components (F. Capra). Today, in scientific practice, interpretations of the term as “characteristics of stable

parameters”, “interrelated set of elements”, “stereotype”, etc. are common. Axiological, regulatory, cognitive and aesthetic functions of patterns are revealed in different contexts.

A characteristic phenomenon is the affinity of the concept with others, depending on situational interpretations. For example, “pattern of culture” is a used analogue of “concept”, especially if it is an informative artistic concept. And its correlation with the terms “archetype” and “mythologeme”, which arises as a result of the conditionality of “a set of contexts of use and depends on the worldview dominants of the artist or writer” (I. Kostiuk), only emphasizes conceptual distancing. These conclusions are strengthened by a detailed comparison with mythologemes, which are used in the process of selection, actualization or elimination of texts from cultural memory. Therefore, mythologemes are the key to understanding, and the specificity of their basic functions contributes to their introduction into the field of patterns. The identification of patterns with codes (E.de Bono) strengthens their significance in the process of information analysis. Triggering patterns through codes enhances their ability to dominate, absorb, or merge with others. Among the patterns, culturologists distinguish the general (R. Benedict), universal (A. Kroeber), connecting metapattern (“pattern of patterns”) (G. Bateson), paradigmatic patterns of the cultural-historic process (stability, “historically transitional”), social (D. Firsov) etc. M. Eliade gave patterns the meaning of classification models are interpreted them as variants of primordial archetypes. On this basis, in musical art, taking into account the variously manifested repetitiveness, certain genres are quite clearly aimed at imitations and variant figurative and thematic embodiments of the main historical patterns. This proves that the concept of “cultural pattern” covers evaluative information, while the role of patterns in a certain environment and situation is functional. In the cultural studies of art, the concept of “pattern” plays an equally active role at the present stage. Patterns based on the ideological constants of certain cultures and aimed at their actualization in social life are constantly used in composer’s creativity.

Therefore, neither ideological patterns nor any other can be reduced to genres, or to be correlated in terms of scale with factors that influence the development of a certain trend, including the genre-stylistic one. Instead, the identification of patterns in this field is based on the comparison of variants of their embodiment in certain images in different genres and styles. Moreover, the saturation of the genre and style fund of the epochs as a component of social consciousness occurs on an individual basis and the collective growth of personal appeals to cultural memory. As a result of such actualization of thematic patterns in socio-social and ethnic contexts, the meaning of musical archetypes is renewed. It is natural that variants of such a situation are inherent in Ukrainian musical culture.

Chapter 2 – “Patterns of Ukrainian choral music of the interwar period. Creativity of the composers of the USSR-USSR: fusion of patterns with ideology” is devoted to the coverage of this phenomenon on the material of choirs of mass (2.1) and academic (2.2) performance. The tradition of mass performance of works endowed with ideological meaning developed long before the emergence of the so-called genre “mass song”. That new aesthetic concept was made public as early as 1918, and the concept of “mass singing” became established in 1922. Therefore, the term “mass song” is primarily associated with the ideology of the society “builders of socialism”. The dominant simplicity of the genre caused the rapid spread and maintenance of the necessary slogans in the public consciousness. In this regard, an ideological assessment of “recognition of “revolutionary music” as a special genre” and its main task “creating revolutionary music” without words, campaigning in its very essence” is indicative of this. In addition, in the specific historical conditions of the western and eastern areas, the national pattern turned into a statehood pattern. And the texts of the sub-Soviet area, ostensibly preserving the role of the concept “Ukrainian”, directed it towards the ideologeme of the new nation and its units created by the Soviet era, “Soviet person”. However, the Ukrainian Soviet mass choral songwriting was closely related to the principles of folklorization or a layer of songs of literary origin. Its samples were based on the system of national archetypes and the poetics of folklore. Conclusions were made that typical

features of mass singing and choirs are “straightforward (sometimes angular) theme coverage” (V. Kuzyk). Although the industrial-collectivist, defense-military and glorifying images had a dominant position, this did not destroy the manifestation of personal experiences. The strengthening of lyrics in choral work was also put on “administrative rails”. Therefore, signs of epic, lyric and lyric-epic genres are more and more actively traced in mass Soviet songwriting, although sentimental offshoots were persistently overcome.

The subsection “Patterns in creativity of the academic level” (2.2) is aimed at highlighting social topics in it. The maximalism of socio-political slogans intensively subordinated not only the verbal component of this sphere, but also the stylistics which was assimilated to the language of mass songs. The specificity of declarativeness with its central importance of a manner of expression close to slogans, in fact, turned each work into a specific “battle cry”. These texts were saturated with ideologemes supplemented by unreliable plots and thus mythologized them and the chains of related concepts. The intensity of the process noticeably increases when studying choral works of various stages of the interwar 20 years. The politicization of art as a result of the intensity of the inevitable implementation of the ideological models desired by the current system, however, is forced to rely on established concepts and evaluative judgements of Ukrainian culture.

In Chapter 3 “Choral works of Western Ukrainian composers lands” – the interpretation of the mythologeme “Native land” in it is highlighted (3.1.) the embodiment of the mythologeme of the hero (3.2.) and the concepts of the lyrical sphere (3.3.). It is proved that defending the national idea was its main task. National as a cultural and at the same time, culture-creating pattern elevated belonging to these spheres phenomena to the level of dominant values. Functional essence of national contributed to the differentiation of figurative and thematic levels in choral singing: the factor of the society of the “builders of the socialism”. The simplicity dominant in the genre caused the rapid spread and maintenance of the necessary

slogans in the public consciousness. In this regard, the ideological assessment is indicative – “the recognition of “revolutionary music” as a special genre” and its main task – “the creation of revolutionary music without words, campaigning in its very essence. In addition, in specific historical conditions of the western and eastern areas of national patterns turned into a pattern of statehood. And the texts of the sub-Soviet area ostensibly preserving the role of the “Ukrainian” concept, directed it person”. However, the Ukrainian Soviet mass choral repertoire was dense connected with the principles of folklorization or a layer of literary songs origin, samples were produced on the basis of the system of national archetypes poetics of folklore.

Conclusions were made that typical features of mass singing and chorus are “straightforward (sometimes angular) coverage of the topic” (V. Kuzyk). Although the industrial-collectivist, defense-military and glorifying images had a dominant position, this did not destroy the manifestation of personal experiences. The strengthening of lyrics in choral work was also put on “administrative rails”. Therefore, the signs of epic, lyrical and lyrical-epic genres are more and more actively traced in mass Soviet songwriting, although sentimental offshoots were persistently overcome.

The subsection “Patterns in creativity of the academic level” (2.2) is aimed at highlighting social topics in it. The maximalism of socio-political slogans intensively subordinated not only the verbal component of this sphere, but also the stylistics, which was assimilated to the language of mass songwriting. The specificity of declarativeness with its central importance of a manner of expression close to slogans, in fact, turned each work into a specific “battle cry”. These texts were saturated with ideologemes supplemented by unreliable plots and thus mythologized them and the chains of related concepts. The intensity of the process noticeably increases when studying choral result of the intensity of the inevitable implementation of the ideological models concepts and evaluative judgements of Ukrainian culture.

The study of the patterns of choral music of the interwar period, created by the composers of Soviet Ukraine, revealed the scale of transformations in the system typical of that time. The fusion of widespread patterns with ideology occurred both as a result of the real creative support of individual artists for the reorganization of society.

Chapter 3 “Choral works of Ukrainian composers of western lands” highlights its interpretations of the mythologeme “Native land” (3.1.), the embodiment of the mythologeme of the hero (3.2.) and concepts of the lyrical sphere (3.3.). It has been proven that defending the national idea was its main task. The national as a cultural and at the same time culture-creating pattern raised the phenomena belonging to this sphere to the level of dominant values. The functional essence of nationalism contributed to the differentiation of figurative and thematic levels in choral singing: the factor of native language and origin ideologized its status even outside the thematic groups. The repertoire was used as a propaganda tool; as the choral art became more and more massive and at the same time more organized, this pattern not only influenced the musical language, but also determined the stylistic techniques. Concepts of the lyrical sphere in one way or another reproduced the dominant mental and sociocultural patterns of their time. Not only the appeal to personal experiences, but also pictures or voices of nature were a means of embodying the author’s attitude to certain events and contexts. Therefore, compositions based on the texts of T. Shevchenko, I. Franko and Lesia Ukrainka, which inspired the continuation of folklore traditions or experiments, occupied a special place in this area.

Conclusions summarize the main results of the study according to assigned tasks. It is indicated that behind the processes inherent in it lies a strict logic of deep cultural existence. Complex and dynamic circumstances were reflected in creativity, and the movement towards stability took place with significant difficulties. The contradictions between the choral works of the two areas were to a large extent determined by ideological realities, and not by the basis of Ukrainian choral art.

Keywords: archetype, concept, mass singing, mythologeme, myth-making, musical meaning-making, musical thinking, pateras, semantics, semiotics, stylistics, traditions, Ukrainian culture, choral work.